

UOT 328; 351/354

<https://doi.org/10.30546/25194011.2026.15.1.4083>

DÖVLƏT İDARƏÇİLİYİNDƏ NƏZƏRİ YANAŞMALAR: KLASSİK VƏ MÜASİR İSTİQAMƏTLƏR

Eldar SALAYEV*

Daxil olub: 25 Dekabr 2025 | Qəbul edilib: 14 Fevral 2026 | Onlayn nəşr edilib: 24 Mart 2026
Received: 25 December 2025 | Accepted: 14 February 2026 | Published online: 24 March 2026

Açar sözlər: *dövlət idarəçiliyi, klassik nəzəriyyələr, müasir nəzəriyyələr, ictimai xidmət, şəbəkə idarəçiliyi*

Giriş

Müasir dövrdə dövlət idarəçiliyi nəzəriyyələrinin araşdırılması həm nəzəri, həm də praktik baxımdan mühüm aktuallığa malikdir. Qloballaşma, sürətli texnoloji inkişaf, sosial-iqtisadi dəyişikliklər və vətəndaşların dövlət ilə münasibətlərində artan gözləntilər idarəetmənin yeni modellərə uyğunlaşdırılmasını tələb edir. Klassik nəzəriyyələr dövlət aparatının formalaşmasına və sabitliyinə xidmət etmişdisə, müasir yanaşmalar çeviklik, şəffaflıq, vətəndaş yönümlülük və çoxaktorlu əməkdaşlıq kimi prinsipləri ön plana çıxarır. Bu baxımdan, dövlət idarəçiliyi nəzəriyyələrinin tarixi inkişaf mərhələlərinin və onların bugünkü idarəetmə təcrübəsinə təsirinin təhlili həm akademik elmdə, həm də idarəçilik praktikasında böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Azərbaycan Respublikası üçün bu tədqiqatın aktuallığı dövlət idarəçiliyi sisteminin müasir çağırışlara uyğunlaşdırılması ehtiyacından qaynaqlanır. Ölkədə idarəçilik sahəsində institusional islahatlar, elektron hökumət layihələri, şəffaflığın artırılması və ictimai iştirakçılığın genişləndirilməsi istiqamətində mühüm addımlar atılır. Bu proseslər həm klassik nəzəriyyələrin yaratdığı sabit strukturun qorunmasını, həm də müasir yanaşmaların çevik və vətəndaş mərkəzli elementlərinin integrasiyasını zəruri edir. Azərbaycan şəraitində dövlət idarəçiliyi nəzəriyyələrinin müqayisəli şəkildə öyrənilməsi həm islahatların dərinləşdirilməsinə, həm də milli idarəçilik modelinin beynəlxalq təcrübə ilə uzlaşdırılmasına töhfə verə bilər.

Tədqiqatın məqsədi dövlət idarəçiliyi nəzəriyyələrinin klassik və müasir istiqamətlərini müqayisəli şəkildə araşdırmaq, onların əsas prinsiplərini və tətbiq imkanlarını müəyyən etməkdən ibarətdir.

1. Klassik dövlət idarəçiliyi nəzəriyyələri: elmi əsaslar və formalaşma mərhələləri

Klassik dövlət idarəçiliyi nəzəriyyələrindən birincisi XX əsrin əvvəllərində Frederik Teylor tərəfindən irəli sürülmüş elmi idarəetmə nəzəriyyəsidir. Bu nəzəriyyə idarəetmədə səmərəliliyin artırılmasına yönəlmiş, əsas məqsədi isə iş proseslərini elmi metodlarla ölçmək və optimallaşdırmaq olmuşdur. Teylor əməkdaşların fəaliyyətini standartlaşdıraraq, məhsuldarlığın yüksəlməsinə və idarəetmənin daha sistemli hala gəlməsinə müdafiə etmişdir. Bu nəzəriyyənin mərkəzində “işin düzgün üsulu” anlayışı dayanırdı. Teylor hər bir tapşırığın ən səmərəli icra qaydasını müəyyənləşdirir, işçilərin bu üsula riayət etməsini təmin edirdi. Bu isə idarəetmədə mexaniki yanaşmanı gücləndirmiş və əmək bölgüsünün daha sərt qaydada tətbiqinə səbəb olunmuşdur [7].

Elmi idarəetmə nəzəriyyəsi sənaye inqilabının gətirdiyi kütləvi istehsal ehtiyaclarına cavab verirdi. Onun üstün cəhəti əmək məhsuldarlığını kəskin şəkildə artırması olsa da, çatışmazlığı insan

*doktorant, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası
e-mail: salayevac@gmail.com

faktorunu ikinci plana keçirməsi idi [11]. Buna görə də sonrakı nəzəriyyələrdə insan münasibətlərinə daha çox diqqət ayrılmışdır.

Ona paralel olaraq, Maks Veberin bürokratiya nəzəriyyəsi idarəetmədə hüquqi-rasional əsaslara söykənən bir sistem kimi formalaşmışdır. Veberə görə, dövlət idarəçiliyində sabitlik və ardıcılıq üçün normativ qaydalar, iyerarxik struktur və vəzifə bölgüsü zəruridir. Bürokratiya bu xüsusiyyətləri ilə səmərəliliyi təmin etməli idi. Nəzəriyyəyə əsasən, bürokratik aparat şəffaf qaydalar əsasında işləməli, şəxsi münasibətlərdən uzaq qalmalı və qərarlar yazılı sənədlər əsasında qəbul edilməlidir. Bu, idarəetmədə obyektivliyin qorunmasına və fərdi iradədən asılılığın azaldılmasına xidmət edirdi. Bürokratiya modeli həm də vəzifələrin ixtisaslaşması və peşəkarlıq prinsiplərinə əsaslanırdı.

Maks Veberin irəli sürdüyü bürokratiya nəzəriyyəsi dövlət idarəçiliyinin müasir formasının təşəkkülündə mühüm rol oynamışdır. Onun təklif etdiyi hüquqi-rasional əsaslara söykənən idarəetmə modeli iyerarxik strukturun aydın şəkildə müəyyənləşdirilməsi, vəzifə bölgüsünün dəqiq aparılması və qərarların normativ sənədlər əsasında qəbul edilməsi prinsiplərinə dayanırdı. Bu xüsusiyyətlər dövlət idarəetmə sistemlərinə uzunmüddətli sabitlik və ardıcılıq gətirmiş, həmçinin şəxsi münasibətlərin idarəetmədəki rolunu minimuma endirməyə xidmət etmişdir. Məhz bu səbəbdən bürokratiya modeli bir çox ölkələrin dövlət aparatının təşkilatlanmasında əsas metodoloji baza kimi qəbul olunmuşdur. Veberin ideyaları idarəetməni daha obyektiv və peşəkar hala gətirməklə yanaşı, dövlət institutlarının hüquqi əsaslara söykənən möhkəm sistemlər şəklində inkişafına imkan yaratmışdır [10].

Bununla yanaşı, bürokratiya nəzəriyyəsi zaman keçdikcə müxtəlif cəhətlərinə görə tənqidlərə məruz qalmışdır. Ən çox səslənən tənqidlərdən biri onun "sərtliyi" və çevik olmamasıdır; belə ki çoxsaylı qaydalar və prosedurlar tez-tez idarəetmədə operativliyi zəiflədir. Eyni zamanda, formalizmin artması dövlət aparatında lüzumsuz sənəd dövriyyəsinə, qərar qəbulunda ləngiməni və təşəbbüskarlığın azalmasını şərtləndirmişdir. Bu çatışmazlıqlara baxmayaraq, bürokratiya modeli dövlət idarəçiliyində ən dayanıqlı və uzunömürlü yanaşmalardan biri olaraq qalır [4]. Onun prinsipləri hələ də bir çox müasir dövlət qurumlarının əsas struktur elementlərini təşkil edir və idarəetmə mexanizmlərinin səmərəliliyini müəyyənləşdirən mühüm təməl olaraq qorunub saxlanılır.

Digər nəzəri yanaşma isə idarəetmənin prinsipləri nəzəriyyəsidir. Henri Fayol idarəetmənin ümumi prinsiplərini işləyib hazırlayanlardan biri kimi tanınır. O, idarəetməni planlaşdırma, təşkil etmə, əmr etmə, əlaqələndirmə və nəzarət funksiyalarına bölmüşdür. Fayol bu funksiyaları universal hesab etmiş və onların hər bir təşkilatda tətbiq edilə biləcəyini vurğulamışdır [3]. Daha sonra Qulik və Urvik bu yanaşmanı inkişaf etdirərək "POSDCORB" modelini irəli sürmüşlər. Bu model planlaşdırma (*Planning*), təşkil etmə (*Organizing*), kadr seçimi (*Staffing*), istiqamətvermə (*Directing*), koordinasiya (*Coordinating*), hesabatlılıq (*Reporting*) və büdcələşdirmə (*Budgeting*) funksiyalarından ibarət idi [9]. Bu da idarəetmənin strukturlaşdırılmasına və onun nəzəri əsaslarının güclənməsinə imkan yaratdı.

Nəhayət, Elton Mayonun rəhbərlik etdiyi "*Hawthorne*" tədqiqatları nəticəsində formalaşan insan münasibətləri məktəbi idarəetməyə yeni baxış gətirdi. Bu nəzəriyyə göstərdi ki, işçilərin məhsuldarlığı yalnız texniki və iqtisadi amillərlə deyil, həm də sosial münasibətlər və psixoloji motivasiyalarla bağlıdır. Mayo və həmkarları aşkar etdilər ki, işçilər arasında dostluq münasibətləri, kollektivdə qarşılıqlı dəstək və rəhbərliyin diqqəti onların performansına ciddi təsir göstərir. Beləliklə, idarəetmədə motivasiya, ünsiyyət və əmək məmnuniyyəti kimi amillər ön plana çıxdı. İnsan münasibətləri məktəbi klassik nəzəriyyələrin mexaniki yanaşmasına alternativ olaraq ortaya çıxdı. Bu nəzəriyyənin əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, işçilər sadəcə əmək qüvvəsi kimi deyil, sosial varlıqlar kimi nəzərə alınmağa başlandı [8]. Bu yanaşma sonrakı illərdə müasir idarəetmə nəzəriyyələrinin əsasını təşkil etdi.

Klassik dövlət idarəçiliyi nəzəriyyələri öz dövründə idarəetmə elminin formalaşmasında mühüm mərhələ olmuş və sonrakı yanaşmaların təməlinin qoyulmasına xidmət etmişdir. Müqayisəli şəkildə nəzər salsaq, Frederik Teylorun elmi idarəetmə nəzəriyyəsi istehsal və idarəetmədə səmərəliliyin artırılmasını əsas məqsəd seçərək, iş proseslərinin standartlaşdırılmasını və ölçülməsini irəli sürdü. Bu yanaşma sənaye inqilabının tələblərinə cavab verməklə yanaşı, dövlət idarəçiliyində də rəasionalıq və mexaniki yanaşmanı gücləndirdi. Maks Veberin bürokratiya nəzəriyyəsi isə idarəetməni

hüquqi-rasional əsaslarla izah edərək qaydaların üstünlüyünü, iyerarxik strukturu və vəzifələrin ixtisaslaşmasını əsas götürdü. Bu model dövlət idarəçiliyində obyektivliyi və ardıcılığı təmin etməklə müasir dövlət institutlarının təşəkkülündə əvəzsiz rol oynadı. Henri Fayolun idarəetmənin prinsipləri nəzəriyyəsi və Qulik ilə Urvikin “*Posdcorb*” modeli idarəetmənin funksiyalarını sistemləşdirərək idarəetmə təhsilində universal baza yaratdı və praktiki tətbiq imkanlarını artırdı. Elton Mayonun insan münasibətləri məktəbi isə idarəetməyə tamamilə yeni bir baxış gətirərək, əmək məhsuldarlığının yalnız texniki amillərlə deyil, həm də sosial münasibətlər və psixoloji motivasiya ilə sıx bağlı olduğunu göstərdi.

Bu nəzəriyyələrin hər biri öz zamanəsi üçün yenilikçi olmaqla yanaşı, sonrakı dövrlərdə müasir nəzəriyyələrin yaranmasına zəmin yaratdı. Teylorun mexaniki yanaşması idarəetmədə ölçülə bilən göstəricilərə diqqət yönəltməklə effektivlik axtarışlarını gücləndirdi; lakin insan faktorunun kifayət qədər nəzərə alınmaması İnsan Münasibətləri Məktəbinin formalaşmasına rəvac verdi. Veberin bürokratiyası dövlət idarəçiliyində strukturlaşmanı təmin etdi, ancaq onun sərt və qeyri-çevik xüsusiyyətləri sonrakı dövrlərdə “çevik idarəetmə” (*Agile management*) və şəbəkə idarəçiliyi kimi yanaşmaların zəruriliyini ortaya çıxardı. Fayolun idarəetmə prinsipləri müasir nəzəriyyələr üçün universal çərçivə rolunu oynadı və idarəetmənin funksional tərəflərinin öyrənilməsini asanlaşdırdı. İnsan münasibətləri məktəbinin sosial amilləri önə çəkməsi isə motivasiya nəzəriyyələrinin, təşkilati davranış tədqiqatlarının və müasir ictimai xidmət yanaşmalarının inkişafına təkan verdi. Beləliklə, klassik nəzəriyyələr yalnız idarəetmə elminin başlanğıcı kimi deyil, həm də müasir nəzəri cərəyanların formalaşması üçün fundamental bünövrə kimi əhəmiyyət kəsb edir.

2. Müasir dövlət idarəçiliyi nəzəriyyələri: yeni yanaşmalar və inkişaf perspektivləri

Daha sonrakı dövrdə isə müasir nəzəriyyələr formalaşmağa başlamışdır. Yeni ictimai idarəetmə (*New Public Management – NPM*) nəzəriyyəsi 1980-ci illərdə Böyük Britaniya və Yeni Zelandiyada dövlət idarəetməsində həyata keçirilən islahatların nəticəsi kimi ortaya çıxmışdır. Bu yanaşmanın əsas tezi dövlət sektorunda özəl sektor metodlarının tətbiq edilməsidir. NPM dövlətin vətəndaş qarşısında məsuliyyətini bazar mexanizmləri ilə gücləndirməyi; xidmətlərin daha ucuz, səmərəli və keyfiyyətli göstərilməsini hədəfləyirdi. Burada dövlət məmuru idarəetmənin “meneceri” rolunu öz üzərinə götürür, vətəndaş isə “müşəri” kimi qəbul edilir.

NPM-in mərkəzi prinsipləri arasında performans göstəricilərinə əsaslanma, nəticəyönümlülük, xidmətlərin özəlləşdirilməsi və ya kontrakt əsasında idarə olunması, büdcə intizamının gücləndirilməsi və s. dayanır. Bu model idarəetməni daha çevik və rəqabətli hala gətirməklə dövlət aparatının əvvəlki bürokratik sərtliliyini azaltmağa çalışırdı. Beləliklə, dövlət yalnız qayda-qanun tətbiq edən deyil, həm də xidmət göstərən bir struktur kimi önə çıxmağa başladı [1].

Bununla belə, NPM bir sıra tənqidlərə də məruz qalmışdır. Onun bazar yanaşmasını dövlət idarəçiliyinin mahiyyətinə tətbiq etməsi ictimai dəyərlərin ikinci plana keçməsi, sosial bərabərlik və ümumi rifah kimi prinsiplərin zəifləməsi ilə nəticələnirdi. Tənqidçilər qeyd edirlər ki, dövlət idarəçiliyinin əsas məqsədi yalnız səmərəlilik deyil, həm də ictimai maraqların qorunmasıdır [2]. Buna baxmayaraq, NPM müasir dövlət idarəçiliyinin inkişafında dönüş nöqtəsi olmuş və bir çox ölkədə struktur islahatlarının aparılmasına təkan vermişdir.

Yeni ictimai xidmət (*New Public Service – NPS*) nəzəriyyəsi isə 2000-ci illərdə Robert və Janet Denhardt tərəfindən irəli sürülmüşdür. Bu yanaşma NPM-in bazar yönümlü məhdudiyyətlərinə cavab olaraq formalaşmışdır və əsas tezi ondan ibarətdir ki, dövlət idarəçiliyinin məqsədi vətəndaşlara xidmət etmək, onların demokratik proseslərdə iştirakını təmin etməkdir [6]. NPS vətəndaşı “müşəri” kimi deyil, “vətəndaş” və “ictimai tərəfdaş” kimi qəbul edir. NPS-in əsas prinsipləri arasında vətəndaş iştirakçılığının artırılması, dövlət xidmətlərinin şəffaf və hesabatlı olması, ictimai dəyərlərin qorunması və demokratik idarəetmənin gücləndirilməsi dayanır. Bu nəzəriyyəyə əsasən, dövlət orqanlarının uğuru yalnız səmərəlilik göstəriciləri ilə deyil, həm də vətəndaşların idarəetməyə olan inamı və demokratik institutlara bağlılığı ilə ölçülür [13, s. 5-6]. Bir sözlə, dövlət idarəçiliyi yalnız idarə edən struktur deyil, həm də ictimai etimadın daşıyıcısıdır.

Yeni ictimai xidmət nəzəriyyəsi NPM-in yarattığı boşluqları dolduraraq idarəetməyə insan mərkəzli yanaşmanı gətirmişdir. O, idarəetmədə bazar qaydalarına deyil, dəyərlərə əsaslanan qərarların qəbul edilməsini vurğulayır. Bu model xüsusilə post-sovet məkanında və inkişaf etməkdə olan ölkələrdə demokratikləşmə prosesləri ilə əlaqələndirilmişdir. Onun əsas töhfəsi dövlət-vətəndaş münasibətlərində etimadın bərpası və demokratik legitimliyin gücləndirilməsi olmuşdur.

İctimai dəyər nəzəriyyəsi isə öz növbəsində Mark Moor tərəfindən 1995-ci ildə irəli sürülmüşdür və onun əsas tezisi dövlət idarəçiliyinin məqsədinin ictimai dəyər yaratmaq olmasıdır. Bu nəzəriyyəyə əsasən, dövlət yalnız xidmət göstərən və ya qayda tətbiq edən bir struktur deyil, ictimai rifahı və ümumi dəyərləri qorumağa məsul sosial institutdur. Nəzəriyyənin mərkəzində “ictimai dəyər” anlayışı dayanır. Bu, dövlətin fəaliyyətinin vətəndaşların gündəlik həyatına müsbət təsir göstərməsi, sosial ədalətin qorunması, bərabərlik prinsiplərinin təmin olunması və ümumi rifahın artırılması deməkdir^[5]. Bu model həmçinin dövlət idarəçiliyinin legitimliyini vətəndaşların razılığı və ictimai dəstəyi ilə ölçür. Yəni dövlətin fəaliyyətinin dəyəri yalnız iqtisadi və ya inzibati göstəricilərlə deyil, cəmiyyətin qəbul etdiyi dəyərlərlə müəyyən edilir.

İctimai dəyər nəzəriyyəsi NPM və NPS-in ortaq elementlərini birləşdirərək daha geniş çərçivə təqdim edir. Bir tərəfdən, o, idarəetmədə performans və nəticə yönümlülüynü saxlayır, digər tərəfdən, dəyərlər və legitimlik amillərini ön plana çıxarır. Bu nəzəriyyə dövlət idarəçiliyində sosial məsuliyyətin və vətəndaş məmnuniyyətinin əhəmiyyətini gücləndirərək, idarəetmə elmində yeni bir paradigma yaratmışdır.

Şəbəkə idarəçiliyi nəzəriyyəsi isə 1990-cı illərdən başlayaraq dövlət idarəetməsində ən çox müzakirə edilən yanaşmalardan biri olmuşdur. Onun əsas tezisi dövlətin artıq bütün problemləri təkbaşına həll edə bilmədiyi və idarəetmənin müxtəlif aktorların – dövlət qurumları, qeyri-hökumət təşkilatları, özəl sektor və vətəndaş cəmiyyətinin birgə fəaliyyəti əsasında qurulmalı olduğudur^[14]. Bu yanaşmaya görə, müasir dövlət idarəçiliyi yalnız “iyerarxiya” üzərində deyil, “şəbəkələr” üzərində fəaliyyət göstərməlidir. Şəbəkələr idarəetməni daha çevik, daha inklüziv və daha səmərəli hala gətirir. Burada əsas rol dövlətin monopol mövqeyindən çıxaraq, digər aktorlarla partnyorluq münasibətlərini inkişaf etdirməsidir^[12]. Başqa sözlə, idarəetmə prosesi çoxmərkəzli və qarşılıqlı asılılıq əsasında fəaliyyət göstərir.

Şəbəkə idarəçiliyi nəzəriyyəsi xüsusilə qloballaşma, rəqəmsallaşma və regional əməkdaşlıq şəraitində aktuallıq qazanmışdır. Bu model dövlət idarəçiliyini sosial, iqtisadi və ekoloji problemlərin həllində daha çevik edir və dövlətin rolunu koordinasiyaçı və vasitəçi kimi müəyyənləşdirir. Onun əsas əhəmiyyəti dövlət idarəçiliyinin kollektiv fəaliyyətlə daha səmərəli və dayanıqlı nəticələr əldə etməsini vurğulamasıdır.

Müasir dövrdə formalaşan dövlət idarəçiliyi nəzəriyyələrinin ən mühüm üstünlüklərindən biri onların çevikliyə və adaptasiyaya açıq olmasıdır. Klassik yanaşmalar daha çox sabitlik və qaydalara əsaslanırdı, lakin bu sərtlilik müasir qlobal çağırışlar qarşısında kifayət etmirdi. Yeni ictimai idarəetmə və şəbəkə idarəçiliyi kimi yanaşmalar çevik idarəetmə mexanizmlərini ön plana çıxararaq dövlətin sürətlə dəyişən iqtisadi və sosial şəraitə uyğunlaşmasına imkan yaradır. Bu modellər idarəetmədə bazar prinsiplərini, rəqabət elementlərini və çoxmərkəzli koordinasiya üsullarını tətbiq etməklə dövlət qurumlarını daha səmərəli fəaliyyət göstərən strukturlara çevirmişdir.

Digər üstünlük müasir nəzəriyyələrin vətəndaş yönümlülüynü gücləndirməsidir. Yeni ictimai xidmət və ictimai dəyər nəzəriyyəsi dövlətin əsas missiyasını yalnız xidmət göstərməkdə deyil, həm də ictimai dəyərləri qorumaqda, vətəndaş iştirakçılığını təmin etməkdə və demokratik legitimliyi möhkəmləndirməkdə görür. Bunlar da öz növbəsində dövlət-vətəndaş münasibətlərində daha çox şəffaflıq, hesabatlılıq və etimad mühiti yaradır. Beləliklə, idarəetmə yalnız texniki bir fəaliyyət olmaqdan çıxaraq sosial və etik ölçüləri özündə birləşdirən daha geniş bir prosesə çevrilir.

Müasir nəzəriyyələrin üstünlüklərindən biri də onların inklüziv və çoxaktorlu yanaşmanı təşviq etməsidir. Şəbəkə idarəçiliyi nəzəriyyəsi dövlətin, qeyri-hökumət təşkilatlarının, özəl sektorun və vətəndaş cəmiyyətinin birgə fəaliyyətini zəruri hesab edir. Bu isə dövlət idarəçiliyində əməkdaşlığı gücləndirir və mürəkkəb problemlərin kollektiv şəkildə həllini asanlaşdırır. İctimai dəyər yanaşması da bu baxımdan əhəmiyyətlidir, çünki dövlətin legitimliyini yalnız formal qaydalarla deyil, cəmiyyətin

qəbul etdiyi ortaq dəyərlərlə bağlayır. Nəticədə müasir nəzəriyyələr dövlət idarəçiliyinə daha çox dinamizm, sosial məsuliyyət və demokratik iştirak imkanları qazandırır.

Nəticə

Dövlət idarəçiliyi nəzəriyyələrinin inkişaf mərhələləri göstərir ki, idarəetmə elmi əvvəlcə səmərəlilik və rəşionallığa əsaslanan klassik yanaşmalardan başlamış, daha sonra isə sosial amilləri, demokratik dəyərləri və çoxaktorlu əməkdaşlığı nəzərə alan müasir nəzəriyyələrə qədər inkişaf etmişdir. Klassik nəzəriyyələr idarəetmənin struktur və funksional əsaslarını formalaşdıraraq sabitlik yaratmış, müasir nəzəriyyələr isə qloballaşma və sürətli dəyişikliklərin doğurduğu çağırışlara cavab olaraq çeviklik, vətəndaş yönümlülük və şəbəkə əməkdaşlığını ön plana çıxarmışdır. Bu baxımdan, tədqiqatımızın nəticələrini aşağıdakı kimi ümumiləşdirə bilərik:

- Klassik nəzəriyyələr idarəetmənin elmi əsaslarını, funksional bölgüsünü və sabit strukturunu təmin edərək dövlət aparatının möhkəmlənməsinə xidmət etmişdir;
- Yeni ictimai idarəetmə nəzəriyyəsi bazar prinsiplərini tətbiq etməklə səmərəlilik və nəticə yönümlülüğü idarəetməyə gətirmişdir;
- Yeni ictimai xidmət nəzəriyyəsi dövlətin əsas missiyasını vətəndaşlara xidmət göstərmək və demokratik iştirakçılığı gücləndirmək üzərində qurmuşdur;
- İctimai dəyər nəzəriyyəsi idarəetmənin məqsədini yalnız nəticələrlə deyil, həm də cəmiyyətin qəbul etdiyi dəyərlərlə ölçməyi təklif etmişdir;
- Şəbəkə idarəçiliyi nəzəriyyəsi isə dövlət idarəçiliyini çoxaktorlu əməkdaşlıq platformasına çevirərək, qlobal və yerli problemlərin daha effektiv həllinə şərait yaratmışdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Abdullah F.M. Introduction to New Public Management (NPM) // GSJ: Volume 12, Issue 5, May 2024, pp. 1404-1417.
2. Atreya B., & Armstrong A. A review of the criticisms and the future of new public management (Working Paper No. 7/2002) // Victoria University of Technology, School of Management, 2022 (https://www.researchgate.net/publication/37376472_A_Review_of_the_Criticisms_and_the_Future_of_New_Public_Management).
3. Bacud S. A. D. Henri Fayol's principles of management and its effect to organizational leadership and governance // Journal of Critical Reviews, 2020, 7(11), pp.162–167. (<https://doi.org/10.31838/jcr.07.11.25>).
4. Bahçeci Başkurt B., & Demirci Ş., D. Max Weber: Bureaucracy Theory and Accounting Approach// Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2022, 27(4), pp. 675-693.
5. Calling a public into existence: An Interview with Mark H. Moore. Organisations Entwicklung Nr.4 [2013. (https://markmoore.scholars.harvard.edu/sites/g/files/omnuum5741/files/markmoore/files/meynhart_interview_moore_engl.pdf)
6. Denhardt J.V., & Denhardt R.B. The New Public Service Revisited. Public Administration Review, 2015, 75(5), pp. 664–672. (<http://www.jstor.org/stable/24757439>).
7. Hose-Ryan J. A. Scientific management theory of organizations. In A. Farazmand (Ed.)//. Global encyclopedia of public administration, public policy, and governance, (pp. 1–6). Springer, 2017. (https://doi.org/10.1007/978-3-319-31816-5_79-1).
8. Mayo E. Human relation theory. <https://anucde.info/Contemporary%20Administrative%20Theory.pdf>
9. Meij J. L. Some Fundamental Principles of a General Theory of Management // The Journal of Industrial Economics, 1955, 4(1), pp. 16-32.
10. Nickerson C. Bureaucratic Management Theory of Max Weber. February 13, 2024. (<https://www.simplypsychology.org/bureaucratic-theory-weber.html>).
11. Principles of Scientific Management by Taylor. byjus.com. (<https://byjus.com/commerce/taylor-principles-of-scientific-management/>)
12. Riemer K., Klein S. Network Management Framework. In: Klein, S., Poulymenakou, A. (eds) Managing Dynamic Networks. Springer: Berlin, 2016. (https://doi.org/10.1007/3-540-32884-X_2)
13. Robinson M. From Old Public Administration to the New Public Service: Implications for Public Sector

Reform in Developing Countries. UNDP: The Global Centre for Public Service Excellence, 2015, 20 p. (https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/publications/PS-Reform_Paper.pdf).

14. Todeva E. Network management and governance. In R. Alhajj & J. Rokne (Eds.)//Encyclopedia of social network analysis and mining (pp. 1092–1101). Springer, 2016. (https://doi.org/10.1007/978-1-4614-7163-9_324-1).

Резюме

Эльдар Салаев

Теоретические подходы в государственном управлении: классические и современные направления

История развития теорий государственного управления демонстрирует постепенный переход от жёстких классических подходов к более гибким и человекоцентричным моделям, отражающим усложнение социальной, политической и экономической среды. На раннем этапе становления управленческой мысли ключевое место занимали концепции, ориентированные на рациональность, оптимизацию процессов и формализацию полномочий. Теория научного управления Фредерика Тейлора внесла значительный вклад в разработку принципов стандартизации, нормирования и контроля, рассматривая управленческий процесс как систему, поддающуюся точному измерению и оптимизации. Бюрократическая модель Макса Вебера, опирающаяся на строгую иерархию, формальные правила и профессионализм чиновников, стала фундаментом для формирования современных бюрократических институтов и долгое время рассматривалась как наиболее эффективная форма организации публичной власти. Школа человеческих отношений Элтона Мэйо впервые обратила внимание на важность социальных факторов, мотивации, неформальных групп и внутреннего климата организации, тем самым расширив понимание управленческих процессов. Несмотря на значимость классических теорий, постепенно выявились их ограничения: низкая гибкость, высокий уровень формализма, недооценка человеческого фактора и неспособность адаптироваться к растущей сложности управленческой среды. Именно эти недостатки послужили катализатором перехода к современным теориям государственного управления. Теория нового государственного менеджмента акцентировала внимание на результативности, эффективности, конкуренции, децентрализации и внедрении инструментов частного сектора. Однако наряду с ростом эффективности возникла критика чрезмерной коммерциализации публичной сферы. Теория нового государственного сервиса предложила альтернативную парадигму, подчеркивая демократическую легитимность, участие граждан, служение обществу и важность диалога между государством и населением. Концепция общественной ценности Марка Мура расширила роль государства, определив её через способность генерировать общественные блага, укреплять доверие и обеспечивать долгосрочные ценностные ориентиры. Теория сетевого управления окончательно закрепила многоакторность как новое измерение государственной деятельности, подчёркивая необходимость сотрудничества между государственным сектором, бизнесом, гражданским обществом и международными акторами.

Ключевые слова: *государственное управление, классические теории, современные теории, общественный сервис, сетевое управление.*

Summary

Eldar Salayev

Theoretical Approaches in Public Administration: Classical and Modern Directions

The history of the development of public administration theories demonstrates a gradual transition from rigid classical approaches to more flexible and human-centered models that reflect the increasing complexity of the social, political, and economic environment. At the early stage of administrative thought, a central place was occupied by concepts oriented toward rationality, process optimization, and the formalization of authority. Frederick Taylor's scientific management theory made a significant contribution to the development of principles of standardization, regulation, and control, viewing the management process as a system subject to precise measurement and optimization. Max Weber's bureaucratic model, based on strict hierarchy, formal rules, and the professionalization of officials, became the foundation for the formation of modern bureaucratic institutions and for a long time was regarded as the most effective form of organizing public authority. Elton Mayo's human relations school was the first to draw attention to the importance of social factors, motivation, informal groups, and the internal climate of the organization, thereby expanding the understanding of managerial processes. Despite the importance of classical theories, their limitations gradually became evident: low flexibility, a high degree of formalism, underestimation of the human factor, and an inability to adapt to the growing complexity of the administrative environment. These shortcomings served as a catalyst for the transition to modern theo-

ries of public administration. The theory of New Public Management emphasized performance, efficiency, competition, decentralization, and the adoption of private-sector practices. However, along with increased efficiency came criticism regarding the excessive commercialization of the public sphere. The theory of New Public Service proposed an alternative paradigm, emphasizing democratic legitimacy, citizen participation, public service, and the importance of dialogue between the state and society. Mark Moore's concept of public value expanded the role of the state by defining it through its capacity to generate public goods, strengthen trust, and ensure long-term value-oriented trajectories. The theory of network governance ultimately consolidated multi-actor cooperation as a new dimension of state activity, emphasizing the need for interaction among the public sector, business, civil society, and international actors.

Key words: *Public administration, classical theories, modern theories, public service, network governance*

Rəyçi: *s.e.d., prof. İbrahimova Gülzar İsaxan qızı*